

πλήξας μὲν ἐπὶ τῷ ἀνελεῖν, διακόψας δὲ τὸ φύμα καὶ ἰασάμενος· εὐτυχὲς γὰρ ἂν οὕτω λέγοιτο τὸ ξίφος. Μήποτε δὲ ταῦτα οὐ τῶν ἀψύχων εἰσὶ τυχαῖα, ἀλλὰ τῶν ἐνεργούντων περὶ αὐτά· τῷ γὰρ ζωγράφῳ καὶ τῇ λιθοξόῳ ἄλλο τι ποιοῦντι ἄλλο τι συνέβη, καὶ τούτοις δὲ ἴσως καθ' ὁμοίω-
 5 τητα, ὅτι ἐπ' ἄλλου γενομένοις ἄλλο ἀπήντησεν:

Τὸ ὑπὸ ταῦτομάτου λέγομεν ἐν τοῖς ἔνεκά του γινομένοις ἀπλῶς, κατὰ τε φύσιν ὁηλαδὴ καὶ προαίρεσιν, ἐπεὶ καὶ ἄμφω ἔνεκά του ποιεῖ, ὅταν ταῦτα τὰ ἔνεκά του γινόμενα μὴ γένηται ἔνεκα τοῦ συμβάντος, ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἔνεκα, ἐπακολουθήσῃ δὲ τὸ συμβάν οὐκ ἐκ τῆς φύσεως
 10 τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἔξωθεν. Ἀπλῶς μὲν οὖν τοῦτό ἐστι τὸ ἐκ ταῦτομάτου ἐν πάσῃ ὁμοίως καὶ λογικοῖς καὶ ἀλόγοις καὶ ἀψύχοις θεωρούμενον· ἰδίως δὲ τοῦτο ἐν τοῖς προαιρετικοῖς συμβαῖνον ἀπὸ τύχης λέγεται:

Τὸ μάρτην τρίτον· ἢ γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἀκολουθεῖ τῷ μάρτην γινο-
 15 μένω, ἀλλὰ μόνον τοῦ οἰκείου τέλους ἠμάρτηκεν, ὡς ἢ βάδισις τοῦ τὴν γαστέρα λαπάχθῆναι· ἢ ἕτερον τέλος ἀκολουθεῖ παρ' ἐκεῖνο οὐ ἔνεκα ἐγένετο τὸ προγεγονός· ἢ καὶ ἐκεῖνο ἀκολουθεῖ τὸ οὐ ἔνεκα, καὶ ἄλλο παρ' ἐκεῖνο· κατέπεσε γὰρ ὁ λίθος οὐ τοῦ πατάξαι ἔνεκεν, ἀλλ' ἵνα τὸν οἰκεῖον καταλάβῃ τόπον· διὸ ἀπὸ ταῦτομάτου μὲν οὕτω κατέπεσεν ὡς
 20 πλήξαι, καθ' αὐτὸ δὲ ὡς τὸν οἰκεῖον τόπον καταλαβεῖν· μάρτην δὲ ὡς πρὸς τὸ πλήξαι κατέπεσε, καὶ ἢ πληγῇ ἀπὸ ταῦτομάτου, ὅτι πέσοι μὲν ἂν ὑπὸ τινος βληθεὶς ἔνεκα τοῦ πατάξαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἔνεκά του ἐστὶν· οὐ μέντοι διὰ τοῦτο ἔπεσεν: —

Chapitre VI. — Οὕτε δὲ ταῦτὸν τὸ μάρτην τῷ αὐτομάτῳ, ἀλλὰ
 25 παρώνυμον τὸ αὐτόματον ἀπὸ τοῦ μάρτην· οὕτε ποιητικὸν τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ καθόσον ἄπρακτον τὸ μάρτην ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, κατὰ τοσοῦτον ἐδείχθη αὐτοῦ πρὸς πίστιν τῆς τοῦ αὐτομάτου ἀποδόσεως, καὶ αὐτοῦ τοιούτου ὄντος· ποιητικὸν δὲ τὸ αὐτόματον καὶ αἰτιατὸν τὸ ἀπὸ ταῦτομάτου, ὡς ἢ τύχη καὶ τὸ ἀπὸ τύχης:

f. 59 | Μᾶλλον μὲν αὐτομάτως γίνεσθαι βῆθῆσεται· τὰ παρὰ φύσιν, ἢ ἀπὸ τύχης, οὐ μὴν ἀπλῶς· οὐ γὰρ τῶν ἐκ ταῦτομάτου γινομένων πάντων ἔκτός ἐστι τὸ αἷτιον. Ἐνίων γὰρ τῶν παρὰ φύσιν γινομένων ἐντός ἐστι τὸ αἷτιον, οἷον θλίψις, ἢ δυσκρασία, ἢ πλεονασμὸς ὕλης, ἢ ἐνδεια· ὥστε ταῦτα μὲν οὐκ ἂν εἶη ἀπὸ ταῦτομάτου, τῶν δὲ φύσει καὶ οὐ κατὰ προ-
 35 αἰρεσιν τὰ ἔξωθεν ἔχοντα τὴν αἷτιαν, ταῦτα ἂν εἶη οὐκ ἀπὸ τύχης μὲν, ἐκ ταῦτομάτου δέ, διότι κοινῶς μὲν ἐκ ταῦτομάτου πάντα ὅσα μὴ τοῖς προηγησαμένοις αἷτιοις ἀκολουθεῖ· τούτων δὲ ἀπὸ τύχης μὲν τὰ τοῖς κατὰ προαίρεσιν ἐπισυμβαίνοντα· ἐκ ταῦτομάτου δὲ εἰδικώτερον τὰ τῆς φύσει συνεπακολουθοῦντα. Φύσιν δὲ τὴν ἄλογον πᾶσαν ἀκουστέον
 40 ζώην: —

Ἡ τῶν φύσει, ἢ τῶν ἀπὸ διανοίας αἰτίων αἰεὶ ἐστὶν οἷς ἢ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον παρυφίσταται· φύσις δὲ καὶ διάνοια τῶν ποιητικῶν ἐστὶν αἰτίων. Εἰ οὖν ἢ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον ἐν τοῖς ἕνεκά του γινομένοις ἐστὶ κατὰ συμβεβηκὸς αἰτία, τούτων δὲ αἰεὶ τι αἴτιον καθ' αὐτὸ ἢ τῶν φύσει, ἢ τῶν ἀπὸ διανοίας, ταῦτα δὲ ποιητικά, δῆλον ὅτι καὶ ἐκεῖνα 6 ποιητικὰ ἂν εἴη τὰ τούτοις παρυφιστάμενα: —

Τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος καὶ καθ' αὐτὸ ἂν εἴη αἴτιος ὁ νοῦς, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς· καὶ γὰρ εὕροι ἂν τὸν χρεώστην ἐν ἀγορᾷ καὶ προελόμενός τις· ὡς τε καὶ ὁ οὐρανός, εἰ ἀπὸ τύχης γίνεται καὶ αὐτομάτου, πολλῶ πρότερον ὑπὸ νοῦ ἢ φύσεως. Λέγει δὲ ἄλλων πολλῶν καὶ τοῦδε 10 τοῦ παντός, διότι τῶν αἰδίων μάλιστα αἴτιον εἶναι τὸν νοῦν βούλεται, ὡς τεταγμένων καὶ ὠρισμένων. Ἔστι δὲ αἰδίων τὸ πᾶν τόδε, ὡς ἐν τῇ Περὶ οὐρανοῦ εἰδείξε, καὶ τῶν ἐν τῷ παντί πολλά, οὐρανοὶ καὶ ἄστρα καὶ τῶν στοιχείων αἰετότητες:

Chapitre VII. — Αἰτία ἐστὶν ἃ ἐρωτώμενοι: τὸ διὰ τί ἀποδίδομεν 13 ἐρωτώμενοι δὲ τὸ διὰ τί, ἀποδίδομεν τέσσαρα· ἢ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ποιοῦν, ἢ τὸ τέλος, ἢ τὴν ὕλην. Τοσαῦτα ἄρα καὶ ταῦτα τὰ αἴτια: —

Ἐν τοῖς γινομένοις ἢ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἶπε τῶν ἀγενήτων, ἐν οἷς οὐκ ἐστὶν ὕλη, ἢ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν συμβεβηκόντων· ἐπὶ γὰρ τῶν κυρίως γινομένων ἡγουν τῶν οὐσιῶν ἢ ὕλη· τῶν γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς 20 οὐκ ἐστὶν ἢ ὕλη καθ' αὐτήν, ἀλλὰ τῇ πρὸς τὴν οὐσίαν ἀναφορᾷ: —

Πῶς ὁ ἥλιος κινούμενος μὲν κινεῖ, οὐ μὴν ὁ αὐτός ἐστι τοῖς γινομένοις τῷ εἶδει, οὐδὲ τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα ἀλλήλοις ὁμοειδῆ ἢ καθὼ ἐνυλον εἶδος καὶ τὸ ποιοῦν καὶ τὰ γινόμενα τῆς ὕλης κοινῆς κατὰ τοῦ ὑποκειμένου λεγομένης· κἂν γὰρ ὕλη μὴ ἦ ἐν οὐρανῷ, κατὰ Ἀριστο- 25 τέλην, διὰ τὸ μὴ μεταβάλλειν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα, ἀλλ' ὑποκειμένον γε καὶ ἐν ἐκείνοις ἐστὶ· διὸ καὶ κινοῦνται κατὰ τόπον, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ φησιν· ἢ τὸ ὁμοειδὲς περὶ τῶν προσεχῶς αἰτίων φησίν. Ὁ δὲ ἥλιος οὐ προσεχὲς αἴτιον· ἢ δὲ φύσις, ἅτε πολλὴν πρὸς τὸ εἶδος ἔχουσα κοινωνίαν. Ὅτι δὲ τὸ κινοῦν καὶ ποιοῦν οὐχ ἀπλοῦν 30 ἐστὶν, ἀλλὰ τριτόν, τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κινούμενον, καὶ τούτων τὸ μὲν προσεχὲς, τὸ δὲ πορρωτέρω δείκνυσιν αὐτοῦ· καὶ τὰς πραγματείας τὰς περὶ τῶν ὄντων, μᾶλλον δὲ τὰς περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ὄντων τριχῆ διηρησθαι· καὶ τὴν μὲν Μετὰ φυσικὰ περὶ τοῦ πρώτου λέγειν· τὴν δὲ Περὶ οὐρανοῦ περὶ τοῦ τρίτου ἡγουν τοῦ πορρωτέρω καὶ ἀφθάρτου· 35 τὴν δὲ Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς καὶ τὰς ἄλλας φυσικὰς πραγματείας περὶ τῶν προσεχῶν αἰτίων ἡγουν περὶ τοῦ δευτέρου, αἷς καὶ ἢ προκειμένη συνηρίθμηται, ἀρχῆς λόγον πρὸς ἐκεῖνας σφύζουσα: —

| Τοῦ ποιητικοῦ τὸ μὲν προσεχὲς, ὃ καὶ κινοῦν καὶ κινούμενον, ὡς τὸ f. 59 κατὰ προαίρεσιν ἢ τέχνην κινοῦν· τὸ δὲ πόρρω καὶ ἀκίνητον καὶ πρῶτον 40

κινουῦν, ὡς Θεὸς ἢ νοῦς ὁ πρῶτος. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τέχνην καὶ προαίρεσιν κινουῦντα, καὶ καθ' αὐτὰ ἢ ἀκίνητα τὰς φυσικὰς κινήσεις, τὴν αὐξήσιν καὶ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὰς λοιπάς, κινεῖται μόντοι κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς φυσικοῖς· τοιαῦτα γὰρ αἱ τῆς φύσεως ἐνέργειαι κατὰ τὸν μεταβαίνουσαι. Καὶ ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα μεταστάμεναι ἐν τε τῷ προαιρεῖσθαι, ἐν τε τῷ τεχνάζεσθαι. Τὸ δὲ πάντων πρῶτον παντελῶς ἀκίνητον καὶ καθ' αὐτὸν καὶ κατὰ συμβεβηκὸς. Καὶ καθόσον δὲ πάντων πρῶτόν ἐστι τῶν κινουμένων, διαφέρει τῶν κατὰ τέχνην καὶ προαίρεσιν κινουμένων· οὐ γὰρ ἐκ παραλλήλου τὸ παντελῶς ἀκίνητον καὶ τὸ πάντων πρῶτον. Εἰπὼν δὲ ἀκίνητον τὸ πρῶτον, ἐπισημαίνεται· ὅτι καὶ τὸ εἶδος καὶ ἡ μορφή ἀκίνητόν ἐστιν, ὅταν ὡς τέλος λαμβάνηται· ἀκίνητον γὰρ δεῖ τὸ τέλος εἶναι καὶ ὠρισμένον· τὸ δὲ εἶδος οὐχ ὡς ἔτυχε λαμβανόμενον τέλος ἐστίν, ἀλλ' ὅταν οὕτω λαμβάνηται, ὅτι βέλτιον οὕτως, οἷον ἀμεινον ἢ τὸ ὀρθιον εἶναι καὶ μὴ ἄλλοιον· —

Ἐπεὶ δὲ τὸ φυσικὸν εἶδος τέλος ἐστὶ καὶ οὐ ἕνεκα, ὁρῶν ὅτι ἡ φύσις ἢ ποιητικὴ τοῦ εἶδους ἕνεκα τοῦ εἶδους πάντα ποιεῖ. Εἰ οὖν ἕνεκά του καὶ μὴ μάτην ποιεῖ ἡ φύσις, δεῖ τὸν φυσικὸν ὄντα καὶ τὰς αἰτίας τῶν γινομένων ἀποδιδόναι πάντως, καὶ αἴτιον τοῦ τὸ διὰ τί ἀποδιδόναι φησὶ τὸ τὴν φύσιν δεῖν εἶδέναι ἕνεκά του ποιούσαν·

Chapitre VIII. — Ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης τῷ φυσικῷ προσήκειν φησὶ τὴν διττὴν αἰτίαν ἀποδιδόναι, τὴν μὲν τοῦ ἀναγκαίου, ἢ ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν ὕλην· τὴν δὲ τοῦ εὖ, ὅτι βέλτιον οὕτως ἢ ἄλλως ἔχειν. Τὸ δὲ βέλτιον οὐ τὸ ἀπλῶς λεπτόν· οὐδὲ γὰρ ὑπάρχειν τοῦτο δυνατόν τῇ θνητῇ φύσει· ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν ἐκάστου φύσιν οἰκεῖον, οἷον ὅτι τοῖς ἀερίοις τὸ πτερὰ ἔχειν ἀναγκαῖον·

Συνηγορήσας τῷ λόγῳ τῶν λεγόντων τὴν φύσιν μὴ ἕνεκά του ποιεῖν, νῦν δείκνυσιν ὅτι ἀδύνατον τοῦτο οὕτως ἔχειν, καὶ συλλογίζεται οὕτω. Τὰ φύσει ἢ αἰεὶ οὕτω γίνεται, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· ἄνθρωπος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου, καὶ ἵππος ἐξ ἵππου, καὶ τῶν ὀδόντων ἢ φύσις ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἔμοῖα, καὶ τῶν ἄλλων μερῶν. Τὰ δὲ ἀπὸ τύχης καὶ αὐτομάτου ἢ ὅλως κατὰ συμβεβηκὸς, οὔτε αἰεὶ, οὔτε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Οὐκ ἄρα τὰ φύσει ἢ ἀπὸ τύχης, ἢ ἐκ αὐτομάτου, ἢ ὅλως κατὰ συμβεβηκὸς. Καὶ ὁ συλλογισμὸς ἐν δευτέρῳ σχήματι. Τὸ συμπέρασμα παρέδραμεν ὡς σαφές, ἢ δυνάμει τέθεικεν ἐν τῷ „Ἀδύνατον δέ“. Τὴν δὲ μεῖζω δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου· τὰ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γινόμενα οὐκ ἀπὸ τύχης οὐδ' ἀπὸ συμπτώματος λέγομεν. Δείξας οὖν, ὅτι τὰ ὠφέλιμα καὶ χρειώδη ἐν τοῖς φύσει οὐ κατὰ συμβεβηκὸς γίνεται, δείκνυσιν λοιπὸν ὅτι ἕνεκά του ἐστὶ ταῦτα καὶ γίνεται. Τὸ δὲ διαιρετικὸν ὃ προσέλαβε, τοιοῦτον· τὰ γινόμενα ἢ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ ἀπὸ συμπτώματος γίνεται, ἢ ἕνεκά του. Ἀλλὰ μὴν ταῦτα οὐκ ἀπὸ συμπτώματος, ὡς δέδεικται· ἕνεκά του ἄρα. Τὸ δὲ διαιρε-

τικόν ἀναγκαῖον δοκεῖ, διότι καὶ ἐκεῖνοι ὡς ἀναιρετικόν τοῦ ἕνεκά του τὸ ἀπὸ συμπτώματος ἔλεγον· ὡς γὰρ ὀφείλοντος πάντως τοῦ γινομένου παντὸς ἢ οὕτως, ἢ ἐκείνως γίνεσθαι, τῷ δεῖξαι ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς ἀναίρειν ἦγοντο τὸ ἕνεκά του: —

| Δεύτερον, τοῦτο ἐπιχείρημα, αὐτὴ ἡ δύναμις τοιαύτη. Ἐν οἷς τέλος ἰ. 60 τί ἐστὶ, τὸ ὡς πέρασ εἰς ὃ περατοῦται ἢ κίνησις καὶ προϊούσα συνεχῶς τελευτᾷ, ἐν τούτοις τὰ πρὸ τοῦ τέλους ἕνεκα τοῦ τέλους γίνεται. Ἐν δὲ τοῖς φύσει γινομένοις ἐστὶ τὸ τέλος, οἷον πῶσας καὶ καλάμης καὶ στάχους ὁ πυρός. Ἐν τοῖς φύσει ἄρα γινομένοις ἕνεκα τοῦ τέλους αἰεὶ πράττεται τὸ πρότερον καὶ τὸ ἐφεξῆς, ὥστε ἐστὶ τὸ ἕνεκά του ποιεῖν τὴν φύσιν. Τὸ δὲ Εἰ ἡ οἰκία τοῦτο βούλεται, ὅτι ὡς ἐπὶ τῶν κατὰ τέχνην τοῦ τέλους ἕνεκα πράττεται τὸ πραττόμενον τεχνικῶς, οὕτως ἐπὶ τῶν φύσει γινομένων ὑπὸ τῆς φύσεως ἕνεκα τοῦ τέλους πράττεται τὸ πραττόμενον κατὰ φύσιν. Εἰ οὖν καὶ κατὰ τέχνην ὁμοίως ἂν γίνετο ὡστερ καὶ κατὰ φύσιν, ἐν δὲ τοῖς κατὰ τέχνην ἐναργῶς τοῦ τέλους ἕνεκα γίνεται τὰ πρὸ 15 τοῦ τέλους, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ὁμοίως ἔχει. Τέλος δὲ λέγει οὐχ ἀπλῶς τὸ οὐ ἕνεκεν· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ζητούμενον, εἰ ἕνεκά του ποιεῖ ἢ φύσις· ἀλλὰ τὸ περατοῦν τὴν συνεχῆ κίνησιν ὕστερον πάντων ἐπιγινομένου:

Τρίτον, ὁ Πορφύριος, ὡς λέγει Σιμπλικίος, ἐκ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον 20 εἶναι τὴν ἐπιχείρησιν ἐνταυθα φησι. Εἰ γὰρ ἡ τέχνη, τῆς φύσεως χείρων οὖσα, ὡστερ ἢ εἰκὼν τοῦ παραδείγματος, τὰ πρὸ τοῦ τέλους ἕνεκα τοῦ τέλους ποιεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἢ φύσις, κρείττων οὖσα τῆς τέχνης, οὕτω ποιήσει. Πῶς δ' ἂν λέγοι χείρονα τῆς φύσεως τὴν τέχνην, εἴπερ φησὶν ἀποτελεῖν ἄπερ ἢ φύσις ἀμηχανεῖ ἀπεργάσασθαι, εἰ μὴ ἄρα ὡς τῆς τέχνης 25 τὸ λείπον ἀναπληρούσης, τοῦτο δὲ καὶ τὸ χείρον ποιεῖν δυνατόν, ἢ καὶ ὡς μιμουμένης; —

Ἡ τετάρτη ἐπιχείρησις τοιαύτη ἀπὸ τῆς κατὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὁμοιώσεως πάνυ εὐμεθόδως προενεγχθεῖσα. Τὰ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις καὶ μάλιστα τὰ ἐν τοῖς φυτοῖς γινόμενα ἕνεκά του γίνεται. Ἡ φύσις ἄρα ἕνεκά του ποιεῖ: 30

Ἐπιστητέον δὲ ὅτι τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ὡς φυσικὰ λαμβάνει, καίτοι ἐμψυχα ὄντα καὶ ὑπὸ ψυχῆς διοικούμενα. Εἰ δὲ ἠβούλετο τὸ ἕνεκά του ἐπὶ τῶν κυρίως φυσικῶν ἰδεῖν, παρέλαβεν ἂν τὴν κατὰ τόπον τῶν στοιχείων κίνησιν ἕνεκα τοῦ τὴν οἰκίαν ὁλότητα καταλαβεῖν γινομένην. Μήποτε οὖν φύσιν Ἀριστοτέλης καλεῖ καὶ τῆς ψυχῆς πᾶν τὸ περὶ σῶμα 35 καταγινομένου:

Ἐπεὶ τὰ φυσικὰ συνθετὰ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, ἐκάτερον δὲ τούτων φύσιν λέγεται, καὶ μᾶλλον τὸ εἶδος τῆς ὕλης, τὸ κυριώτερον τὸ εἶδος, αἰτία τῆς ὕλης, καὶ ἐστὶν ἐν τῷ γινομένῳ τέλος τοῦτο, τοῦτο ἂν εἴη τὸ οὐ ἕνεκα:

Πρὸς τοὺς λέγοντας ἕνεκά του ποιεῖν τὴν φύσιν ἐνστασις ἦν ἀπὸ τῶν τεράτων. Λύει οὖν νῦν λέγων, ὅτι οὐ πάντα τὰ ἕνεκά του γινόμενα πάντως κατορθοῦται, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ ἀποτυγχάνεται· τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς τεχνητοῖς συμβαίνει· οὐχ ὅτι μέντοι τὰς ἀμαρτίας ἢ τέχνη ἐποίει, ἕνεκα δὲ τινος ἐκείνου, οὐ διήμαρτεν. Οὕτω δὴ καὶ ἡ φύσις, καὶν μὴ ἄνθρωπον ποιήσῃ, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀνθρώπου ποιεῖν ἐποίει, ἀπετέχθη δὲ ἄλλο τι. Ἀμαρτήματα γοῦν τοῦ οὐ ἕνεκα καὶ τὰ τέρατα· διὸ οὐδὲ ἐκτοπίζεται πολὺ μακρὰν τοῦθ' οὐ ἕνεκα· ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἐκ σπέρματος ἀνθρωπίου ἄνθρωπος, εἰ δὲ μὴ, ζῶον, συκῆ δέ, ἢ πλάτανος οὐδέποτε.

10 Τοιαῦτα καὶ τὰ βρυγενῆ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἀνδρόπρωρα· ἀμαρτήματα δὲ εἰσι τοῦ ἕνεκά του ποιῶντος τὰ τοιαῦτα τέρατα. Οὐχ ἱκανὰ οὖν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα δεῖξαι, ὅτι ἡ φύσις οὐχ ἕνεκά του ποιεῖ· τέως δὲ οὐδὲ ἀληθῆς ἢ ἐνστασις, οὐδὲ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐνστάσεως. Οὐ γὰρ δυνατὸν ἦν ζῶα ἐξ ἀρχῆς γενέσθαι, ἀλλὰ σπέρμα πρὸ τῶν ζῶων, εἴπερ ἀνάγκη

15 πᾶν ζῶον, καὶ τὸ κατωρθωμένον καὶ τὸ τερατώδες, ἐκ σπέρματος γενέσθαι οἰκείου, ἀλλ' οὐκ εὐθύς ἡμιτόμων τῶν ζῶων ἡμιτόμοις συγκολλημένων. Εἰ δὲ ἀπὸ σπέρματος οἰκείου δεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἕκαστον λαβεῖν, δηλονότι τάξις τίς ἐστίν ἐν τῇ γενέσει, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τὸ πρῶτον τοῦ δευτέρου χάριν· ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις τὸ ἕνεκά του

20 πάντως θεωρεῖται: —

f. 60^v | Οὐλοφυῆς ἐκεῖνος κυρίως ἐστίν, ὅπερ καθ' ἑαυτὸ πᾶν ἐστίν ὅπερ ἂν ἦ, μίμω γενομένης ἐν αὐτῷ διακρίσεως· πᾶν γὰρ μέρος τοῦ σπέρματος πᾶν τοῦ σώματος μέρος ἐστίν. Οὐδὲν δὲ τοῦ σώματος μέρος ἐστὶ τὰ ἄλλα μέρη, διακρίσεως ἴδῃ γενομένης ἐν αὐτοῖς καὶ διασπασθέντος τοῦ

25 οὐλοφυοῦς: —

Καὶ τοῦτο πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ὀρμωμένην ἐνστασιν εἴρηται. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς προφανές ἐστὶ τὸ ἕνεκά του, ὡς ἔλεγε τὸ πρότερον, ἄρα καὶ ἐν τούτοις, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ζῴοις, ἐστὶ τινὰ τερατώδη ἐξ ἀμπέλου καὶ ἐλαίας ἀμπελογενῆ ἐλαιόπρωρα, ὥστε καὶ

30 ἀπὸ τούτου ἐνίστασθαι πρὸς τὸ ἕνεκά του τὴν φύσιν ποιεῖν, ἢ οὐ. Εἰ μὲν γὰρ ἔστι, πῶς αὐτὸ παραλέλοιπεν Ἐμπεδοκλῆς; Εἰ δὲ μὴ, ἔστιν, πῶς ἐπὶ μὲν τῶν ζῴων ἐστίν, ἐπὶ δὲ τῶν φυτῶν οὐκ ἔστιν; Ἔτι δέ, φησὶν, ἔδει καὶ ἐν τοῖς σπέρμασι γίνεσθαι ὅπως ἔτυχεν, εἴπερ τὰ φύσει κατὰ σύμπτωμα καὶ κατὰ τύχην ἐγίνετο, οἷον ἐκ τοῦδε τοῦ σπέρματος

35 ἔδει ἀδιαφόρως ποτὲ μὲν ἵππον, ποτὲ δὲ ἄλλο τι τῶν ζῴων γίνεσθαι. Νῦν δὲ ὠρίσται, ὡς ἐπὶ πᾶν, ἢ ἐκ σπέρματος γένεσις. Οὐκ ἄρα κατὰ τύχην, ἀλλὰ κατὰ τάξιν καὶ ἀκολουθίαν καὶ ἕνεκα τοῦ ἐφεξῆς τὸ πρότερον γίνεται:

Εἰ ἡ φύσις ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας ἐν ᾧ ἐστίν, καὶ τὰ φύσει

40 εἰσὶν ὡσεὶ ἀπὸ τινος ἐν αὐτοῖς ἀρχῆς συνεχῶς κινούμενα, ἐπὶ τι τέλος

ἀφικνεῖται ὠρισμένον. Δῆλον ὅτι ἔνεκεν τοῦ δευτέρου τὸ πρότερον αἰεὶ γίνεται ἐν τοῖς τοιοῦτοις. Εἰ οὖν τὰ φύσει ἔνεκά του, τὰ μὴ ἔνεκά του οὐ φύσει:

Διαφέρει τὸ οὐ ἔνεκα καὶ ἔνεκά του τὰ ἐν τοῖς ἀπὸ τύχης τῶν ἐν τοῖς φυσικοῖς τῶν τὰ μὲν ἐν τοῖς κατὰ τύχην, κατὰ συμβεβηκὸς ἐπ' ἔλαττον· τὰ δὲ ἐν τοῖς φυσικοῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Συγχωρεῖ μὲν οὖν Ἀριστοτέλης καὶ ἐν τοῖς ἀπὸ τύχης εἶναι τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ ἔνεκά του, κἂν μὴ τῆ προαιρέσει τὸ τοιοῦτον τέλος ἀκολουθῆ, τὴν δὲ διαφορὰν αὐτῶν κατὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἐπ' ἔλαττον παραδίδωσιν:

Chapitre IX. — Δυσὶν προβλημάτων οἰκείων τῶν περὶ αἰτίων λόγῳ, ὕλικου δηλονότι καὶ ποιητικοῦ, τὸ ἕτερον δεῖξας, τὸ τὴν φύσιν ἔνεκά του ποιεῖν, νῦν ἐπὶ τῷ λοιπῶν μεταβαίνει, πῶς τὸ ἐξ ἀνάγκης διὰ τὴν ὕλην λεγόμενον ὑπάρχει τοῖς φυσικοῖς· ἐφ' οὗ τὸ μὲν ἀπλῶς ἀποδοκιμάζει, ὡς δοκοῦσι λέγειν οἱ ἀπὸ τῆς ὕλης τὰς αἰτίας ἀποδίδοντες· ἐγκρίνει δὲ τὸ ἐξ ὑποθέσεως, δεῖκνύς ὅτι οὐκ ἄνευ μὲν τῆς ὕλης γίνεται τὰ γινόμενα, οὐ μόντοι διὰ τὴν ὕλην ὡς διὰ τινὰ κυρίως αἰτίαν, ἀλλ' ὡς δι' ὕλην μόνον καὶ ὕλην αἰτίαν· τὰ γὰρ ἐξ ὑποθέσεως, ὡς ὕστερα τῶν προτιθεμένων, καὶ ἕτερον αἰτιά εἰσι. Τὸ δὲ κυρίως αἴτιον τὸ τέλος ἐστὶ καὶ τὸ οὐ ἔνεκα· τοῦ γὰρ οἴκου ἢ τοῦ τοίχου κυρίως αἴτιον οὐ τὰ βάρεια καὶ ἐπιπολάζοντα, ἀλλὰ τὸ κρύπτειν καὶ σφῆζειν τὰ ἐνόητα ἢ ἀνέχειν τὴν ὄροφίν. Ἡ δὲ ὕλη, ἐξ ὑποθέσεως τὸ ἀναγκαῖον ἔχει· ὑποτεθέντος γὰρ τοῦ τέλους καὶ τοῦ οὐ ἔνεκα, ἀκολουθεῖ τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὕλης· οἷον εἰ ἔσται οἰκία, δεῖ λίθους ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ ξύλα, οὐ τὸ ἀνάπαλιν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν φύσει γινομένων, τὸ οὕτως ἀναγκαῖον οὐκ ἐν τῷ τέλει θετέον, ἀλλ' ἐν τῇ ὕλει, οὐχ ὅτι ἔνεκα ταύτης, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἄνευ ταύτης. Καὶ γὰρ ἐστὶ μὲν καὶ ἡ ὕλη τῶν καθ' αὐτὰ αἰτίων, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ κυριώτερα τε ἢ μορφή καὶ ὁ λόγος ὁ τί ἦν εἶναι· καὶ τῇ ὕλει τὸ ἀναγκαῖον οὐ δι' ἑαυτήν, ἀλλὰ διὰ τὴν μορφήν. Τῇ μὲν γὰρ ὕλει οὐδὲν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ, αὕτη δὲ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλει προὑποκεισθαι τῷ εἶδει. Τὸ δὲ τοῦ τέλους ἀναγκαῖον δι' αὐτὸ τὸ τέλος ἐστίν, οὐ ἔνεκα καὶ τὰ προὑπηρηγμένα. Τοιαῦτα καὶ τοιαύτη τάξει παραλαμβάνεται· ὥστε ἡ ὕλη τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸ τέλος ἔχει, ἀλλ' οὐχὶ τὸ τέλος διὰ τὴν ὕλην· ὥστε οἱ μόνην αἰτίαν τὴν ὕλην ὑποτιθέμενοι ἀπλῶς ἂν ἐξ ἀνάγκης ὕλικῆς γίνεσθαι τὰ γινόμενα λέγοιεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ εἶδος ἀποδέδεικται κυριώτερα αἰτία, οὐκ ἂν ἡ ὕλη ἀπλῶς ἀναγκαῖα λέγοιτο, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεως: —

| Τὸ ἐξ ὑποθέσεως ἀναγκαῖον παραπλησίως ἔχει ἐν τε τοῖς μαθήμασι: f. 61 κἂν τοῖς φυσικοῖς τρόπον τινά. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν μαθημάτων, ἐάν ὦσιν αἱ ὑποθέσεις, ἐστὶ καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν συμπέρασμα. Ἐν δὲ τοῖς φύσει γινομένοις, εἰ ἔσται οἰκία, ἀνάγκη ὕλην τοιάνδε εἶναι. Διαφέρει δὲ, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν μαθημάτων τὸ συνημιμένον ἐστίν· εἰ τὰ πρότερα, καὶ τὰ ὕστερα· 49

πρότεραι γὰρ αἱ ὑποθέσεις τοῦ συμπεράσματος, καὶ εἰ μὴ τὰ ὕστερα, οὐδὲ τὰ πρότερα· ἐπὶ δὲ τῶν γινομένων ἔμπαλιν. Εἰ γὰρ ἐστὶ τὸ τέλος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ πρὸς τὸ τέλος, οὐ μέντοι εἰ τὰ πρὸς τὸ τέλος, ἦδη καὶ τὸ τέλος. Εἰ γὰρ οἶκος καὶ λίθοι, οὐ μέντοι οἱ λίθοι καὶ οἶκος· ἔχει δ' ἂν ὁμοιότητα ἢ ἀκολουθία, εἴ τις τὸ τέλος ὡς πρῶτον νομίζει τῇ φύσει, διότι· τούτου ἕνεκα καὶ ἡ ὕλη. Διὸ γὰρ τις εὐθύς ἐν ἀρχῇ ἐν τῷ λογισμῷ τὴν χρείαν τῆς οἰκίας καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ προαναζωγραφίσας τὸ σχῆμα, οὕτω τὴν ὕλην παρατίθεται, καὶ ἐστὶν ἡ τοῦ τέλους ἔννοια ἀρχὴ τῆς θεωρίας, ἀλλ' οὐ τῆς πράξεως· διττὴ γὰρ ἡ ἀρχή, καὶ γίνεται τῆς θεωρίας ἀρχὴ ἢ τοῦ τέλους ἔννοια. Ἐπεὶ σκέπης χρεία· ὁροφῆν ποιητέον, οὐκοῦν καὶ τρίγους καὶ θεμέλια καὶ ὄρυξιν. Τὸ δὲ τέλος τῆς θεωρίας ἀρχὴ γίνεται τῆς πράξεως. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν μαθημάτων, ἐφ' ὧν πράξις οὐκ ἐστὶ, μία ἐστὶν ἀρχὴ ἢ κατὰ τὴν θεωρίαν, οὐ τὸ τέλος οὖσα, οὐδὲ τὸ οὐ ἔνεχα, ἀλλὰ τὰ δεικτικά τοῦ συμπεράσματος. Ἰστέον ὅτι:

15 δέδεικται πάντως εὐθύγραμμου τὰς ἐκτὸς πάσας γωνίας τέτρασιν ὀρθαῖς ἴσας εἶναι, καὶ ὅτι καὶ τοῦ τριγώνου πάσαι γωνίαι, καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, ἐξ ὀρθαῖς εἰσὶν ἴσαι. Ἐπεὶ οὖν τὸ τρίγωνον εὐθύγραμμόν ἐστιν, ὅπερ εἶπεν αὐτὸς εὐθύ τοδί, τούτου δὲ αἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐξ ὀρθαῖς ἴσαις εἰσὶν, ὧν αἱ ἐκτὸς τέτρασι, λοιπαὶ αἱ ἐντὸς, δυσίν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, οὐδὲ

20 αἱ ἐκτὸς τέσσαρσιν, εἴπερ πάσαι ἐξ· ὥστε οὐδὲ εὐθύγραμμον τοδί· εἰ δὲ δυσίν ὀρθαῖς ἴσαι τρεῖς αἱ ἐντὸς, οὐ πάντως τρίγωνον. Αἱ ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν, εἰ πέντε καὶ πέντε, δέκα γίνεται· εἰ δὲ δέκα οὐ πάντως πέντε καὶ πέντε· καὶ γὰρ θ' καὶ α', καὶ ἄλλα πολλαχῶς. Εἰ μέντοι μὴ, δέκα, οὐδὲ ε' καὶ ε'.

25 Ἐν πολλοῖς ὀρισμοῖς περιλαμβάνεται καὶ ἡ ὕλη, ποτὲ μὲν δυνάμει· ὡς ἐν τῷ τοῦ εἶδους ὀρισμῷ· ποτὲ δὲ ἐνεργείᾳ, ὡς ἐν τῷ συνθέτῳ· καὶ οὕτως ὁ ὀρισμὸς οὐκ ἀρχὴ τῆς ὕλης, ἐμπεριέχων αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ· καὶ τὸ μὲν τέλος καὶ τὸ εἶδος ἐστὶ ἀρχὴ τῆς ὕλης· ὁ δὲ ὀρισμὸς, τοῦ συναμφοτέρου δηλωτικὸς ὑπάρχων, καὶ τὴν ὕλην περιέζει· ὥστε περὶ ἀμφοτέρων

30 τῶν αἰτίων τὸν λόγον ὁ φυσικὸς ποιήσεται, μᾶλλον δὲ περὶ τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ὀρισμοῦ, ὡς εἴρηται: —

Sur le livre III.

Ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ, περὶ τῶν αἰτίων διαλεχθεῖς, καὶ ποιητικὸν αἴτιον τὴν φύσιν εἰπὼν, καὶ διορισάμενος αὐτὴν κινήσεως ἀρχήν, εἰκότως

35 ἐφεξῆς περὶ κινήσεως διδάσκει, ἔτι τε περὶ ἀπείρου, τόπου, χρόνου, κενοῦ ὡς παρακολουθούτων πᾶσι τοῖς φυσικοῖς πράγμασι:

Chapitre I. — Κίνησιν δὲ καὶ μεταβολὴν ἐκ παραλλήλου τέθεικε νόον, εἰ καὶ ὕστερον τέλος κοινότερον τὴν μεταβολὴν ἀναλαβὼν, εἰδικώτερον

δὲ τὴν κίνησιν, ἢ ἀρχὴν μὲν κινήσεως φησίν, ἦτοι τῶν κατὰ τὰ συμβεβηκότα μεταβαλλόντων, μεταβολῆς δὲ τῶν κατ' οὐσίαν:

Πῶς δὲ ἐνταῦθα μὲν ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγει τὴν κίνησιν, ἐπεὶ τῶν συνεχῶν αὐτὴν εἶναί φησιν, ἐν δὲ ταῖς κατηγορίαις οὐχ οὕτω ποιεῖ: Ἀλλὰ καὶ ὧδε μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὸ πρότερον ταύτην ἀνάξει· ἔγουν δὲ: αὐτοῦτο εἶπε· „δοκεῖ“, ὡς οὐκ ἀρεσκόμενος τούτῳ· ἢ μάλλον ἢ κίνησις πῶς μὲν καὶ συνεχές ἐστὶ πρῶτον, πῶς δὲ πρὸς τι, κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενη· αὐτὴ μὲν γὰρ ἢ κίνησις, ποσόν· τὸ δ' ἐν κινήσει, πρὸς τι, ἅτε ἐν σχέσει τινὶ ὑπάρχον πρὸς τὸ κινεῖν. Τὸ δὲ δοκεῖ σημεῖόν ἐστὶ τοῦ ἀπὸ τῶν φαινόμενων καὶ ἐνεργειῶν ἀρχεσθαι: —

[Μέλλων δεικνύουσι τί ἐστὶν ἢ κίνησις καὶ τὸν ὅρισμόν αὐτῆς συναγεῖν· ἰ. 61^ν δεύτερον, ἐν τῷ ἐστὶν· ὅτι ἐν τῷ κινουμένῳ· τρίτον, ὅτι τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν· τέταρτον, ὅτι ἕκαστον εἶδος κινήσεως εἰς ἀντίθετα εἶδη διαιρεῖται, ἀξιώματα τέσσαρα προλαμβάνει, ὧν ἕκαστον εἰς ἕκαστον τῶν εἰρημένων συντελεῖ κατὰ τάξιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ διαιρέσεως εἰληπται, καὶ φησὶν ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἐντελεχεῖα μόνον, ὃ ταῖς ἀγεννήτοις οὐσίαις ἀρμόζει, ὧν ἕκαστη οὐδὲν ἄλλο γενέσθαι δύναται παρ' ὃ ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς· τὰ δὲ δυνάμει καὶ ἐντελεχεῖα, ὃ κατὰ πάσας τὰς κατηγορίας ἀρμόττει τοῖς γενητοῖς καὶ ὅλως συνθέτοις ἐξ ὕλης καὶ εἶδους. Εἰ δὲ τὸ αἰθέριον σῶμα κατ' οὐσίαν ἐντελεχεῖα μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοπικὴν κίνησιν μετέχει πῶς καὶ τοῦ δυνάμει· οὐ γὰρ ἅμα πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ πᾶν μέρος· δυνάμει δὲ μόνον οὐδὲν ἐστὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, εἰ μὴ τις λέγοι τὴν ὕλην, καθόσον τῶν εἰδῶν ἐκπέπτωκε παντάπασιν. Τὸ ἐνεργεῖα τοίνυν μὴ λέγων διηρησθαι εἰς τὰς δέκα κατηγορίας, τοῦ τελείου δὲ μόνον ἕνεκα τῆς διαιρέσεως παραλαμβάνεται, αὐτὸ τὸ δυνάμει καὶ ἐντελεχεῖα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας διαιρεῖ, ὡς καθ' ἕκαστον γένος θεωρούμενον:

Πρῶτον λήμμα πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι ἢ κίνησις ἐν τοῖς κινητοῖς· διαίρεσιν δὲ τοῦ πρὸς τι ποιεῖται, δύο μόνον εἶδη λαμβάνων. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα εἶδη· τὸ κατ' ἰσότητα· δεύτερον, τὸ καθ' ὁμοιότητα, τὸ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἰτιατόν, καὶ τὸ κατὰ κρίσιν, ὡς τὸ ὄρατόν καὶ ὄρατόν· τρίτον λήμμα συνιστῶν ὁμώνυμον εἶναί τὴν κίνησιν τετραχῶς ὑφ' ἑστώσαν· κατὰ τε οὐσίαν καὶ ποσότητα καὶ ποιότητα καὶ τόπον, ὧν οὐδὲν κοινὸν γένος. Ὅτι δὲ οὐκ ἐστὶν ἔξω τῶν πραγμάτων ἢ κίνησις, δείκνυσιν ἐπάγων. Ἀλλ' εἰ πᾶσα κίνησις ὑπὸ τὰ πρὸς τι ἐν τῷ κινήτῳ θεωρουμένη, πῶς ὑφ' ἐν γένος οὔσαι πᾶσαι, ὅμως εἰσὶν ὁμώνυμοι; ἢ οὐδὲν κωλύει τινά, ὑφ' ἐν τι γένος ὄντα, ὁμώνυμα ἀλλήλοις εἶναι. Οἱ γοῦν Ἀλέξανδροι ὑπὸ τὴν οὐσίαν ὄντες, ὅμως ὁμώνυμοί εἰσι. Καὶ ἢ κίνησις ἐστὶ μὲν ὑπὸ τὰ πρὸς τι τῷ ἕκαστον αὐτῶν πρὸς ἄλλο εἶναι· ὁμώνυμος μὲντοι τῷ μηδὲν ἔχειν κοινόν, ὡς γένος τὰ ἐν αἷς ἐστὶν, ἀλλ' εἶναι διαφέροντα γένη· ἀπλῶς δὲ οὐ ποιεῖ συνώνυμον τὸ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος εἶναι, ἀλλὰ

τὸ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἐκεῖνο, τὸ ὑπὸ τοῦ κοίνου αὐτῶν ὀνόματος σημαίνον:

Τοῦ δυνάμει, φησί, καὶ ἐντελεχείᾳ καθ' ἕκαστον γένος θεωρηθέντος, τὴν τοῦ δυνάμει ὄντος ἐνέργειαν, ἢ τοιοῦτον, κίνησιν λέγω· τὸ δὲ ἢ τοιοῦτον οὕτω νοεῖ, καθὼ δυνάμει ἐστὶ· καθὼ γὰρ ἐνεργείᾳ ἐστίν, οὐδὲν κινεῖται· οὐ μόνον οὐδὲ καθὼ δυνάμει μόνον ὄν καὶ ἐν μόνῃ ἐπιτηδειότητι· οὐδὲ γὰρ τότε κινεῖται· ἀλλ' ὅταν ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ μεταβάλλῃ, μένοντος ἐν αὐτῇ ἐτι τοῦ δυνάμει:

Ἡ ἐνέργεια τοῦ οἰκοδομητοῦ, καθὼ οἰκοδομητόν, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ οἰκοδόμησις οἰκοδόμησις δὲ κίνησις· ἢ τοῦ οἰκοδομητοῦ ἄρα, καθὼ οἰκοδομητόν, ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ κίνησις ἐστίν:

Προσθεῖναι βούλεται τῷ λόγῳ τῆς κινήσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει ὄντος ἢ κίνησις ἀποδέδεικται, ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι μόνον δυνάμει ἐστὶ τὸ τοιοῦτον, προσθήσει μετ' ὀλίγον τὸ ἐνεργείᾳ ὄν ἄλλο τι, καὶ ἄλλο δυνάμει. Ὅταν κατὰ τὸ δυνάμει ἢ αὐτὸ ἐνεργῇ, ἢ ὑπ' ἄλλου ἐνεργῆται, ἢ τοιαύτη ἐνέργεια κίνησις ἐστίν. Εἰκότως οὖν προλαμβάνει, ὅτι τὰ φυσικὰ ἐν οἷς ἢ κίνησις καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ἐστίν, καὶ ποιεῖ καὶ πάσχει. Καλῶς δὲ ἐνια εἶπε· οὐ γὰρ πάντα τοιαυτὰ ἐστίν· τὰ γὰρ νεκρὰ καὶ θεῖα οὐδὲν ἔχει δυνάμει, διότι τῇ οὐσίᾳ εἰσὶν ἐνεργείᾳ, ὡς αὐτὸς φησιν. Τὰ μόνον οὐράνια σώματα, καὶ σώματα ὄντα, κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν οὐκ ἔχει τὸ δυνάμει, γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐξηρημένα· κατὰ δὲ τὴν τοπικὴν κίνησιν, οὕτω ἐξ ἀκινήσιας εἰς κίνησιν μεταβάλλειν· ἀλλὰ τῷ μὴ πάντα ἅμα πανταχοῦ εἶναι τὰ μέρη, ἴσως δὲ καὶ κατὰ τοὺς πρὸς ἀλλήλα πάντων διαφόρους σχηματισμούς, πάσχει τι ἐνυπάρχον αὐτοῖς δυνάμει. Ἀλλ' εἰ καὶ κινούμενα αὐτὰ ὑπὸ τῶν πρώτων αἰτίων, κινεῖ τὰ ὑπὸ σελήνης· ταῦτα γὰρ κινούμενα ἀντικινεῖται ὑπὸ τῶν κινουμένων διὰ τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν συγκείσθαι στοιχείων. Τοιγαροῦν πάσχει μὲν κατὰ τὴν ὕλην ἕκαστον, καθ' ἣν τὸ δυνάμει ἔχει· ὅρα δὲ κατὰ τὸ εἶδος, καθὼ ἐνεργείᾳ ἐστίν ὃ ἐστίν· τὰ γὰρ θερμαίνοντα ἀντιψύχεται, καὶ τὰ ψύχοντα ἀντιθερμαίνεται:

f. 62 | Νῦν ἤδη τελειότερον ἀποδίδωσι τὸν τῆς κινήσεως ὅρισμόν· προστίθησι γὰρ ὅτι τὸ δυνάμει ἐκεῖνο, ὃ ἐνέργεια ἢ κίνησις, οὐ μόνον δυνάμει ἐστίν, ἀλλ' ἐστὶ μὲν τι πάντως καὶ ἐνεργείᾳ, εἴπερ ἕκαστον ὄρισταί τῃ φύσει, ἢ δὲ κίνησις ἐνέργεια αὐτοῦ ἐστίν, οὐ καθὼ ἐνεργείᾳ ἐστίν· ταύτη γὰρ ἴραμεῖ καὶ κινεῖ μᾶλλον ἢ κινεῖται καὶ μεταβάλλεται· ἀλλὰ καθὼ δυνάμει ἐστίν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μᾶλλον ἀποδέχεται τὴν ἄλλην γραφίην, Πορφύριον συμφωνῶν, καὶ τὸ μὲν „ἢ αὐτό“ νοεῖ περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἐνδοθεν κινουμένων· τὸ δὲ „ἢ ἄλλο“ νοεῖ περὶ τῶν ἐξωθεν κινουμένων, βίᾳ ὀηλονότι, ἢ

κατὰ τέχνην. Ὁ δὲ Σιμπλίκιος, τῇ ἄλλῃ ἀρεσκόμενος, καὶ ταύτην ἕμως ἄμεινον ἐξηγεῖται τοῦ Ἀλεξάνδρου· φησὶ γάρ· „Εἰ δὲ καὶ ἡ ἄλλη γραφή, ἔχει τινὰ λόγον, τὸ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ οὐχ ὡς ἐφ' ἐνὸς ἀκουστέον, ἀλλ' ὡς ἐνδον ἔχοντος τὸ κινεῖν αἷτιον, εἰ καὶ ἄλλο παρὰ τὸ κινούμενον ἐστίν. ὡς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις.“ Τὸ δὲ ἐξ ἄλλου οὐκ ἐπὶ τῶν τεχνικῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐξωθεν μὲν, ἀλλὰ φυσικῶς κινουμένων, οἷον ὅταν ἐξ ὕδατος πυρουμένου ἀήρ γίνηται, καὶ πῦρ ἐπὶ τῶν ἀλλοιουμένων· ἢ γὰρ βίαιος, φησὶ, καὶ ἡ τεχνικὴ οὐκ ἐστὶ φυσικὴ κίνησις.

Καὶ ὅτι τὸ κινούμενον κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ δυνάμει κινεῖται. Καὶ ὅτι ἐστὶ καὶ ἐνεργεῖα τι ἐν τῷ κινουμένῳ, καὶ οὐ κατ' ἐκεῖνο κινεῖται τὸ κινούμενον, σαφῶς δείκνυσθαι διὰ τῶν παραδειγμάτων, προσαποδεικνύς ὅτι, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ ταῦτόν ἢ τὸ ἐνεργεῖα κατὰ τι ὄν καὶ κατ' ἄλλο δυνάμει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ ἕτερα, καὶ οὐ ταῦτά ἐστι ταῦτα: —

Εἰπὼν ὡς ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος ἐνεργεῖα κίνησις ἐστίν, ἐπει δοκεῖ τὸ δυνάμει ἐν ἀτελεῖ ἐπιτηδειότητι μόνῃ θεωρεῖσθαι, ἢ δὲ ἐνεργεῖα τῶν τελείων εἶναι, προτίθεται δεῖξαι, ὡς ἐπὶ τοῦ οἰκοδομητοῦ δυνάμει ὄντος, ὅτι ἐστίν αὐτοῦ ἐνεργεῖα καὶ ὅτι οὐκ ἄλλη τις εἰ μὴ ἡ οἰκοδόμησις· καὶ ὅτι ἡ οἰκοδόμησις κίνησις ἐστὶ. Τὸ δὲ ἐνδέχεσθαι εἶπεν, ὅτι πολλὰ τῶν δυνάμει, πρὸ τοῦ μεταβαλεῖν εἰς τὴν ἐνεργεῖα καὶ κατὰ τοῦτο ἐνεργεῖν ἢ ἐνεργεῖσθαι, φθείρεται. Ἀλλὰ καὶ τὰ κυρίως δυνάμει, ἡγούσιν τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ, ὅταν ἐνεργῇ κατὰ τὸ δυνάμει, ἐνδεχομένως ἐνεργεῖ καὶ οὐκ ἀναγκασίως. Ἀρκεῖ δὲ ὅμως πρὸς τὸν λόγον, καὶ μὴ πάντα τὰ δυνάμει, ἀλλὰ τινα, μεταβάλλῃ εἰς τὸ ἐνεργεῖα: —

Chapitre II. — Εἰπὼν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ ἔτι τὰς τῶν προτέρων περὶ κινήσεως, μεταβέβηκεν καὶ τῆς ἐκείνων ἐννοίας, δηλῶν ὅτι καλῶς αὐτὸς ὠρίσατο. Κακεῖνοι γὰρ εἰς ἑτερότητα καὶ ἀνισότητα καὶ τὸ μὴ ὄν τιθέασιν τὴν κίνησιν, ὅτι ἀόριστόν τι δοκεῖ· δύο γὰρ οὐσῶν συστοιχιῶν παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, ὧν ἐν τῇ ἐτέρᾳ ἐστὶν ἡ κίνησις, τῇ τὰς ἀρχὰς ἐχούσης στερητικὰς καὶ ἀορίστους, ἐν αἷς καὶ ἑτερότης καὶ ἀνισότης καὶ τὸ μὴ ὄν· αἱ γὰρ δέκα ἀντιθέσεις ὡς ἀρχαὶ παρελήφθησαν εἰκότως· ἀόριστόν τι δοκεῖ ἡ κίνησις καὶ ἐκείνοις, ὥσπερ καὶ ἡμῖν· πλὴν ὅτι ἐκείνοις μὲν δοκεῖ ἐν στερητικῇ καὶ ἀορίστῳ συστοιχείᾳ κείσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸ ὠρισμένον τῆς στάσεως ἀντίθεσιν· ἡμῖν δὲ, διὰ τὸ μήτε ἐν τῷ δυνάμει, μήτε ἐν τῷ ἐνεργεῖα δυνατὸν εἶναι τιθέναι αὐτήν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ δυνάμει μόνον οὕτω κινεῖται, καὶ τὸ ἐνεργεῖα οὐκέτι κινεῖται· ἀτελής γὰρ ἐνεργεῖα ἐστὶν ἡ κίνησις· διὸ εἰκότως δοκεῖ εἶναι ἀόριστος. Εὐθύνοι δὲ τὸν λόγον τῶν ἑτεροτήτων καὶ ἀνισοτήτων καὶ μὴ ὄν φασκόντων εἶναι τὴν κίνησιν. Ἔδει γὰρ, φησὶ, ταῦτα εὐθύς καὶ κινεῖσθαι· νῦν δὲ οὐ φαίνεται τοιοῦτον καθὸ κινούμενον· πάντα γὰρ τὰ ὄντα ἕτερα ἀλλήλων, καὶ ὅμως οὐ κινεῖται πάντα. Εἰ δὲ τις λέγοι, ὅτι εἰς ταῦτα τὰ κινούμενα κινεῖται, ἢ ἐκ τούτων,